

David Vidmar Čeru

David Vidmar Čeru je zgodovinar in prevajalec, rojen leta 1997 v Slovenj Gradcu. Obiskoval je OŠ Karla Destovnika Kajuha Šoštanj in nato Gimnazijo Velenje, ŠCV. Od leta 2016 do 2019 je doštudiral prvostopenjski program zgodovina in nemščina na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Od 2019 do 2021 je študiral na magistrskem študiju starejše zgodovine. Trenutno je zaposlen na domoznanskem oddelku knjižnice Velenje. Je sourednik strokovne revije Klio in član uredniškega odbora Šaleških razgledov, avtor več strokovnih in znanstvenih člankov ter znanstvene monografije.

V ZAKLADNICI OSTALIN IN MEJNIKOV NARODNE PRETEKLOSTI

**Intervju z zbirateljem in hraniteljem
narodnega blaga Zvonetom Antonom
Čebulom**

Zvonetu Antonu Čebulu v spomin

V toplih poletnih dneh julija letošnjega leta smo se poslovili od verjetno najpomembnejšega med vsemi šaleškimi ljubiteljskimi zgodovinarji, strastnega zbiratelja starin vseh vrst in zavednega Šoštanjčana, Šalečana in Slovenca Zvoneta Antona Čebula.

Zvone se je rodil 1. januarja 1933 v Šoštanju, kjer je preživel otroštvo in tudi odrasel. Zgodnje otroštvo je preživel v narodno razcepljenem mestu in kot mladenič doživel vse tegobe, ki so se pripetile v dolini med drugo svetovno vojno in pod nemško okupacijo. V štiridesetih letih je zaključil osnovno-

*Zvone Anton Čebul (1. januar 1933 – 4. julij 2022).
Foto: Klemen Belavić.*

šolsko izobraževanje in se je na šoštanjski obrtni šoli izučil za strojnega ključavničarja, preden se je leta 1950 zaposlil v električni delavnici v Šoštanju. Kot tehnik je pomagal pri montaži prvih turbin in kotlov v novonastajajoči termoelektrarni. Kot vsi mladeniči je bil tudi Zvone vpoklican v obvezno služenje vojaškega roka, ki ga je kot tankist zaključil v Čapljini. A življenje zunaj doline mu ni bilo po godu. Zvone je celo življenje ostal lokalpatriot in na slednje je bil vedno ponosen! Hitro se je vrnil v Šoštanj in se kot kotlovski strojnik zaposlil v termoelektrarni Šoštanj, v kateri je delal do svoje upokojitve leta 1987. Leta 1961 se je poročil z osem let mlajšo sosedovo Mojco, si ustvaril družino in odločil ostati v mestu, ki mu je toliko pomenilo.

Šoštanjčanom in ostalim je bil poznan pretežno kot zbiratelj narodnega blaga. Že kot fantič je med drugo svetovno vojno pričel zbirati znamke, kovance in podobne malenkosti, z leti pa je njegova pisana zbirka narastla na verjetno eno največjih domoznanskih zbirk v Sloveniji. Tisti, ki smo ga dobro poznali, vemo, da je ves čas tarnal, da se je že sam v svoji zbirki večkrat zgubil in da je prostora v hiši vedno premalo. Pomnimo, da je, ko smo ga vprašali, koliko truda in energije je vložil v svojo zbirko, vedno odgovoril: »*Dober zbiratelj je vedno suh!*«. Njegova zbirka je sčasoma postala neprecenljiv vir informacij za raziskovanje lokalne zgodovine ter barvito raznolik skupek raznih predmetov in ostalin, ki bi jih ostali zavrgli, a v katerih je Zvone videl neprecenljive priče naše preteklosti.

Zvonetovo delo ni bilo samo poslanstvo zbiratelja, kajti z leti je zbral številne predmete lokalnega pomena in ustvaril posamične za lokalno in narodno zgodovino neprecenljive zbirke ter je tako deloval kot eden pomembnejših hraniteljev narodnih dragocenosti. Po upokojitvi je še resneje vzel svoje zbirateljsko in domoznansko poslanstvo in ustvaril eno največjih zasebnih zbirk na Slovenskem. Številne razstave v Mestni galeriji v Šoštanju, Kulturnem domu Šoštanj, Osnovni šoli Karla Destovnika Kajuha – Šoštanj, Muzeju Velenje, Knjižnici Velenje ter ostalih institucijah so nastale kot plod njegovega večletnega raziskovanja in zbiranja. Zvone je tako pomagal pri raziskovanju preteklosti naše doline. Številni znanstveni in poljudnoznanstveni

članki zadnjih desetletij ne bi ugledali luči dneva brez materialne osnove in virov, ki nam jih je Zvonetova zbirka ponudila. Za ta prispevek mu moramo biti hvaležni vsi, ki se znanstveno in raziskovalno, pa navsezadnje tudi ljubiteljsko ukvarjamo s preteklostjo naše doline. Za zbirateljsko dejavnost je v svojem življenju prejel posamične nagrade in priznanja. Leta 2004 je prejel priznanje Občine Šoštanj, 2011 je bil imenovan za častnega občana občine Šoštanj, 2012 pa je prejel listino o častnem članstvu v Šaleškem muzejskem in zgodovinskem društvu (ŠMZD).

Zvoneta se bomo spominjali še po mnogih drugih rečeh. Skladno s svojo odprto in kolegialno naravo je mnorega spustil v svoj dom in nič kaj vzvišeno temveč tovariško in po svoje šegavo stopil z njim v marsikatero debato. Nikoli se ni pridružil politiki, in tisti, ki ga poznamo, vemo, da se je temu celo življenje izogibal. A to ne pomeni, da ni bil Zvone načelen in zvest vrlinam, ki se jih je z leti priučil in želel vzgajati v ljudeh okoli sebe. Ves čas se je aktivno zavzemal za ohranjanje spoštljivega odnosa in vrednot narodnoosvobodilne borbe in se angažiral za ohranjanje spomina na dogodke, ki so določili in ki še vedno določujejo naše življenje. Ne le na NOB, Zvone je ohranjal spoštljiv odnos do celotne slovenske zgodovine in stremel k temu, da bi se zavedali pomena in lepote naše skupne narodne preteklosti. V tem oziru je bil Zvone pristni domoznanec in poznavalec vsega, kar je imelo in kar ima narodni pomen. Kajti celo življenja ga je vodila sla po znanju in ohranjanju širine duha. Nikoli se ni nehal izobraževati in v vseh letih je ustvaril repertoar znanja, ki bi še marsikaterega zgodovinarja ali knjižničarja spravil v zadrego. Bil je zagnan debater in je poznal ozadja in zakulisja, ki so tako pomemben element vsake debate in pogovora. Imel je dar ostrine misli, ki ga ni nikoli izgubil, a se nikoli ni kazal kot vzvišen v pogovorih ali kot pokroviteljski v debatah. Modrost, ki jo je nabral skupaj z zbiranjem starin, je porabil na veliko lepši način: da je pomagal drugim z nasveti, diskusijami in gradivom. Z njegovim odhodom je Šoštanj izgubil pomemben gradnik kulturnega življenja, zgodovinarji, muzealci, kulturniki, Šoštanjčani in ostali v Šaleški dolini pa velikega kolega in dobrega tovariša.

A mnogo od tega, kar je bilo zapisano, se je že vedelo. Zvone je številnim povedal svojo življenjsko zgodbo, spet drugi so na nek ali drugi način Zvoneta osebno poznali. Zato sem na tem mestu želel objaviti nekaj, kar še ni bilo postorjeno. Želel sem objaviti intervju, v katerem bi lahko Zvone sam izpovedal, kako je on gledal in razumel svoje življenje ter kaj je smatral za svoje poslanstvo. Na srečo sem našel način, kako to postoriti. Marca leta 2020 sva se koroni in mrazu navkljub dobila ter izvedla posnet pogovor za moj študij. Iz tega je nastal intervju, ki tvori glavnino tega sestavka. Četudi je bil Zvone do zadnjega bistrih misli, pa se je ob daljših pogovorih zgodilo, da se je na trenutke spozabil in izgubil rdečo nit. Ker sva razpravljala o dokaj obširnih temah, je podajal nekatere odgovore fragmentarno. Zaradi tega je ta intervju močno korigiran, a le jezikovno. Vsebinsko sem Zvonetove misli pustil takšne, kot so, in nisem posegal v avtonomijo izpovedanih besed. Verjamem, da bi Zvone želel na takšen način zaključiti svoje popotovanje. Naj Zvone sam zaključi svojo življenjsko zgodbo, kajti vedno je želel imeti zadnjo besedo in naj se mu tudi tokrat to dovoli:

Zvone, pa začniva čisto na začetku. Prosim, če bi lahko povedali kaj o otroštvu, družini pa o tem, kako ste odraščali v Šoštanju.

Iz najzgodnejših let imam veliko spominov na brata, s katerim sem se veliko družil. Danilo je bil moj starejši brat, tridesetletnik, medtem ko sem bil jaz rojen leta dvaintrideset, a vpisali so me kot letnik triintrideset, saj sem bil rojen le deset minut pred silvestrovim. Deset minut pred koncem leta dvaintrideset in so rekli, da bom pač še malo mlajši.

Ja, otroštvo je bilo kar prijetno, čeprav je bil standard srednji za nas. A kako mi ne bi bilo lepo? Kar poglej naokoli! Vsi ti lepi kraji, ki obdajajo Šoštanj, vsa ta natura! Kako človeku to ne bi postalo všeč? Oče je bil čevljar, sicer odličen čevljar, mama je delala v tovarni usnja, potem pa pri Trimljih v Šoštanju. Iz otroštva se veliko spomnim igranja. Z velikim veseljem pomnim zime. Pozimi je bilo namreč prav prijetno, snega je bilo vedno zadosti. Smučali in sankali smo se veliko. Posebej nam je bilo

všeč, ko se je sanke privezalo na špago, na štrik, pa kasneje nas je vlekel »unimog«, neki po vojni izdelan ameriški avtomobil. Pa so nas vozili. Prej, v stari Jugoslaviji, pa s konjsko vprego, opremljeno z zvončki. Sliši se kar lepo, skoraj idilično, mar ne? Pred vojno smo se sankali z graščine, tudi v Lokovici. Cesta je bila urejena, snega je bilo dosti. Imeli smo celo tekmovanja s sankami, tako da smo v dvojicah tekmovali med seboj. Tam sem bil kar dober, za smučanje pa nisem bil nadarjen. Enkrat sem padel, in ker je bilo dovolj debelega snega, takega puhastega, sem padel noter. Za trenutek sem mislil, da se bom zadušil. Od takrat naprej nisem več smučal. Po vojni smo se sankali v Zavodnjah. Ne samo kot otroci, tudi z ženo, ko so bili otroci še majhni. Drugače so v moji mladosti v Šoštanju delovali zelo dobri smučarji. Kumrov Tine, Železnikov Danči, pa Bolhov Bizi, teh treh se najbolje spomnim. Pa skakalcev na tile naši majhni skakalnici za hišo ... Naš Munti, naša Monte Grappa, kakor ji pravimo Šoštanjčani. Dosti sem sledil skokom in gledal te fante, kako so leteli. Mene so imeli za pomožnega trenerja. Nisem skakal, sem pa imel smisel za stvari in sem opazoval, kako so se drugi učili. Sčasoma sem jim lahko pomagal. Toliko sem imel za povedati, da so mi pobi vedno rekli: »*Kako si kaj, trener?*« Kot mladeniči smo se pač veliko zafrkavali. Po vojni smo bili Šoštanjčani štajerski prvaki, ko so v Planici skakali fantje na tisti stometrski.

Tudi poleti smo se veliko ukvarjali s športom. Nogo-met je bil dober, v stari Jugoslaviji pa sploh, saj je bil Šoštanj zelo močan. Za časa kraljevine pomnim, da so prišli v Šoštanj tile fantje, neki favoriti iz Ljubljane, a so izgubili proti našim! Je bilo par odločnih fantov Šoštanjčanov zelo nadarjenih za ta šport. Po vojni pa tako ali tako košarka, tudi odbojka. Bili smo namreč celo državni prvaki pred nekaj leti. Poleg teh športov smo veliko plavali. Poleti smo se pogostokrat kopali v jezu v Šoštanju, saj je bilo pri prvi, drugi in tretji kašči kar dokaj vode, pa globoka je bila tudi. Gori malo višje proti agrariji je bilo še kopališče, mestno kopališče bi temu rekel, za lokalno gospodo. Čisto naprej pa so bile Kurje Loke. Tam je tekla voda, tisti višek vode od jeza, ki je bil gori za hidroelektrarno. Tisto mesto je bilo zelo prijetno, kajti voda je bila plitva in skalovje se je krasno

pregrelo. In ravno tam smo večkrat videli Kajuha, pesnika našega čudovitega, pa tudi drugo mestno inteligenco. V času pred vojno je bil Šoštanj v inteligenci dokaj močan za tisti čas.

Kot mladostnik ste doživeli drugo svetovno vojno na Slovenskem. Kako ste kot otrok občutili ta čas in kaj se je sploh dogajalo v Šoštanju med vojno?

Moram reči, da je bila naša družina med vodilnimi kar se tiče narodnoosvobodilnega boja. Delovali smo kot pomožni dejavnik, da se je priskrbovalo v partizane hrano, tudi seveda zdravila in druge stvari. Tudi takrat smo sodelovali, ko je bil v Šoštanju napad. Pomnim, kako je bilo, ko so ustrelili prijatelja Ivana Pirečnika, ki je v vsem tem sodeloval. Bilo je zelo zelo ... težko. Tudi jaz sem sodeloval, na svoj način. Teta je imela namreč trgovino, kjer so pripravljali in nabavljali za partizane. Sam sem šel parkrat v Topolšico, kjer se je pojavila terenka. Sporočila smo dobivali preko ene gospe, ki pa se je ne spomnim dovolj dobro. Enkrat je celo prišla sem, k staršem, ko je še stala stara hiša. Zame je bil to poseben dogodek, ko sem videl partizane, ko sem videl brzostrelko. Veš, zavest v vojni je bila posebno doživetje. Sedaj težko poveš, kako je bilo to med okupacijo, kaj vse si moral postoriti. Ta priskutnost, ta »*Heil Hitler*«, ko si se vedno moral dreti. Mama je naposled odšla v partizane, oče v Dachau. Z bratom sva imela srečo, da naju niso odveli v kakšen lager za otroke. Vprašanje, če bi sploh preživela. Da naju niso, se imava teti za zahvaliti, ki je malo finančno pod mizo s Švabi tam na pošti urejala te zadeve. Imela je namreč določen vpliv. Da ne bo pomote, tudi njo so priprli, ko je vse šlo proti koncu, v času proti koncu vojne. S tega vidika smo bili kot družina aktivni in smo visoko cenili borbo. Na žalost je sedaj vse skupaj drugače, sčasoma se je vse izmaličilo. Nič več ni pravega navdušenja, kot je vladalo takrat, ko smo se osvobodili. Partizani, ko so ti prišli sem gor; težko je opisati, kakšno veselje je prevladalo.

Po vojni je bilo veselo, a obenem hudo. Hudo je bilo pomankanje, ko so pa nam Nemci toliko vzeli v zadnjih mesecih vojne in odnesli v Rajh. Sam sem večno hvaležen Amerikancem, da so nam po vojni pomagali z UNRO. Še danes imam shranjenih

nekaj škatel FIRST HELP RATIONS. V eni je bilo meso pa te stvari, makaroni, pa fižol, v eni so bile pa čokolade pa keksi ter temu podobno, za otroke. Odlično je bilo. In da ne bo pomote; tudi ameriški Slovenci so bili zelo aktivni, tako po vojni kot tudi kasneje med osamosvojitvijo. Pomagali so nam, da smo se izkopal iz vsega.

Ali lahko še mogoče orišete vaša starša, ki ste jih že malo omenili.

Oče je bil čevljar, čevljarski mojster, in je imel dva pomočnika. Moram reči, bil je ... res ga moram pohvaliti, ne da bi pretiraval – včasih se lastna hvala pod mizo valja, veš? –, a je bil tako dober, da je za najbolj znane družine v Šoštanju delal in popravljaj. Najzgodnejše spomine na očeta imam iz časa okupacije. Takrat sta bila starša prvič za ene tri mesece zaprta, ker so Nemci sumili, da sodelujeta v partizanih. Bila sta zaprta v neki manjši postojanki in po mojem sta imela oba veliko sreče, da sta takrat sploh preživela. Po dolgih tednih so ju izpustili in sta se vrnila v civil. Takrat je bil nek gestapovec v Šoštanju, kateremu je moral oče čevlje popravljati, in mislim, da ju je on dal izpustiti. A nikakor ni bil prijazen, saj je zasikal moji mami: *»Veš Čebulka, če še kaj izvemo, ti bo glava šla.«* A takrat je oba izpustil. Starša sta kljub tej grožnji sodelovala v osvobodilnem gibanju. Nekega dne so Nemci v Šoštanju izvedli večjo racijo in mama, ko je slišala za to, se je začela hitro oblačiti, čevlje gor pa vse, kar je bilo treba, in je odšla v partizane. Z biciklom je ušla čez most, proti Kajuhovemu domu, od tam pa v partizane. Oče si je pa čevlje zavezoval, ko je prišla policija. Verjetno je to naredil načrtno, da jo je rešil. Hitro so ga pobrali in odpeljali, najprej v Pisker v Celje. Tam sva ga enkrat s teto obiskala, in tako močno me je stisnil, da sem mislil, da me bo zmučkal. Pa jokal se je, tega se najbolj spomnim. Najbrž je čutil, kako se bo vse končalo. Nato so ga deportirali v Maribor, iz Maribora v Dachau. Tam je bil zaprt skupaj še z nekaterimi Šoštanjčani in skupaj je delal s Tonetom Krumpačnikom iz Družmirja, gospodom iz čevljarske delavnice. Oče je v taborišču zbolel in imel precej težav z želodcem. Nekega dne ni zdržal več ter onemu Krum-

pačniku rekel: *»Ne gre več, tako me boli,«* in nadaljeval, da bo šel k dohtarju. Ta Krumpačnik mu je sicer predlagal, da naj ne hodi tja, saj so bili vsi pazniki v taborišču nastrojeni in nervozni, ko se je že približevala fronta. A preprosto ni zdržal in je odšel k tej sanitetni postaji. Namesto da bi mu kaj dali, so ga zvlekli pod »tuš« in ga zaplinili. Ali pa so se gestapovski na njem učili. To je bilo februarja 1945. Groza, ni za pomislit. Od njega imam še nekaj pisem, ko je prispel v Dachau, in vem, da je čutil vse skupaj, vedel je, kaj se bo zgodilo. Še danes mi je zelo hudo. Ker je bila mama pri partizanih, sva z bratom do konca vojne živela pri tetah. Dve teti sta bili, Tržanova teta in pa Lenika Čebulova, pri nji sva lahko z bratom živela. Edini zares prijetni spomin iz leta 1945 je, ko je prišla osvoboditev. Kako lepo je bilo takrat, ko so prišli, ko so prišle čete v Šoštanj in okoliške kraje. Spomnim se, kako so bili oblečeni, ko so imeli polno teh ameriških, pa tudi zajete nemške uniforme so nosili, drugega seveda ni moglo biti. Kljub tegobam in bolečini so bili zame tisti meseci prelepi, ta enkratni občutek osvoboditve. Po vojni smo se znova srečali, midva z bratom in mama. Ta se je zaposlila in je en čas delala v tovarni usnja, kasneje pri eni šoštanjski meščanki, naposled pa je bila doma kot gospodinja.

Vse to sem doživel med vojno kot otrok. Zato me tako boli, ko vidim, kaj se dogaja dandanes, ko se hoče partizanščino čisto uničiti.

Več let ste delali kot kotlovski strojnik v termoelektrarni. Kako ste prišli do izobrazbe, da ste naposled postali kotlovni mojster?

Po osvoboditvi sem bil toliko star, da bi se lahko šel nekam učiti, a takrat ni bilo takšnih možnosti, da bi absolvirali kakšno višjo šolo. Tudi družina ni bila finančno dovolj močna, da bi mi to lahko omogočila ... Mama mi je nekega dne rekla: *»A veš, ključavničar bi pa ti lahko bil,«* ter nadaljevala, *»si boš moral obleči ta fine hlače, da boš bolje izgledal, da ti bodo v ključavničarski delavnici v Šoštanju dali službo.«* Tačas je bil predstojnik te delavnice Jesenšek Rudolf, z očetom sta bila prijatelja. Takoj mi je veselo rekel: *»Ja, ja, boš prišu,«* – tak veselo

je govoril – »*boš prišu, boš prišu, boš lahka prišu.*« In tako sem dobil službo. No, potem sem se izšolal, končal sem na »fali,« mogoče par mesecev prej, kot bi končal po redni poti, saj je bila potreba po delavcih za termoelektrarno Šoštanj velika. Sprva sem delal nekaj mesecev v Velenju, kjer sem sodeloval pri remontih, kasneje sem se prestavil v Šoštanj, kjer smo delali na montaži. Veliko smo imeli stikov s švicarskimi tehnikami in velikokrat sem jaz moral prevzeti vlogo prevajalca, ko pa sem vsaj v osnovi obvladal nemščino. Drugače je bilo delo v elektrarni prijetno in mnogi smo bili kar zadovoljni tukaj, čeprav nismo dosegli takšnega nivoja, kot bi ga lahko. Ni se vedno delalo, kot bi se moralo. Pomnim, da so včasih celo koln s kamnom mešali! Ko sem delal nekaj časa kot kurjač, smo morali to dvojje mešati in skupaj zmleti. Je ropotalo, kot da bi streljali. Imel sem srečo, da sem kot kurjač delal le kratek čas, pa še to le občasno. Sprva sem delal na montaži turbine in kotlov, potem, ko se je končala prva faza, pa sem šel na prakso za kotlovskega strojnika in to mojstrsko šolo sem končal v Ljubljani. Od takrat naprej sem tudi poučeval druge, saj je bila potreba po novih delavcih, ki so potrebovali nova znanja. Pomnim, da sem enkrat ali dvakrat celo kakšnega direktorja o čem poučil! V službi mi je bilo lepo in z veseljem sem jo opravljal. V elektrarni sem potem delal do kraja, vse do upokojitve. Imam kar lepe spomine. Tako prijetno je bilo vsaj takrat. Kakor koli že, delavec je nekaj pomenil, zdaj je pa vse tako natempirano in čisto drugače. Mislim, da to človeka uničuje. Zmeraj je manj pravic in zmeraj nižje plače imajo. To nikamor ne vodi. Slovenija se razprodaja in kmalu bomo resda postali moderni narod, kakor so včasih rekli, a narod modernih sužnjev.

V petdesetih letih ste služili v vojski v Čapljini. To je bilo verjetno prvič, da ste za dlje časa zapustili Šoštanj in rodno dolino. Kakšne pa so bile vaše izkušnje v Čapljini? Kako je bilo služiti v vojski?

Ja, v Čapljino smo šli. Tja smo se skupaj peljali še z nekaterimi fanti iz Šoštanja. Jaz sem bil v tankovski enoti, bil sem vozač. Mogoče sem bil kot tankist že malo bolj privilegiran, bi

rekel. Z začetka smo imeli *vežbe, pojedinačne vežbe*, potem smo šli na specializacijo. Še danes imam tatu tanka na levi roki! Najprej smo meli tanke tipa T34, te ruske, nakar so jih v komandi poslali v Makedonijo, mi smo pa dobili Shermane. Frišne iz vojne v Koreji. Ponekod so se celo videle vdolbine kugel, kjer so zadele tanke. A kaj, sprednja plata pri Shermanu je bila debela sedem centimetrov in tisti izstrelki jih niso prebili. Te Shermane smo vozili iz Kardeljevega v Čapljino, to je bilo okoli 30 kilometrov, zanje smo zgradili tudi nadstreške, tako da je bilo vse na suhem. Posebej mi je v spominih ostala čudovita reka, ki teče tam doli. Pomnim, kako smo se kopali v njej. Doživetje seveda, samo željan sem se bil vrniti v domači kraj. Takrat so ravno Avseniki začeli nastopati na radiu, tako da smo jih poslušali v vojašnici. Spomnim se nekega Slovence, ki je v vojašnici skrbel za kavo in hrano, kako rad je nabijal Radio Ljubljano. Nekega dne je prišel neki oficir in rekel »*Pa momci, družite te se i sa drugima, ne samo sa Slovencima.*« Pa smo mu rekli: »*Pa mi se poznamo,*« nakar je skoraj obupanega obraza rekel: »*I sa drugima.*« A kaj, oni so samo poznali tisti svoj ples in so skakali tam. Nam se je vse to zdelo nekako blesavo in smo se temu vsemu smejali, saj tega še nikdar videli nismo. Je pa bilo tako v vojski, da smo bili privilegirani Slovenci, vsaj v znanju. Večina tistih, ki so bili pri oficirju, ki so delovali kot sekretarji in pisarji, so bili Slovenci. So nas spoštovali, kajti več smo imeli izkušenj, več šole, več šolanja.

V vojski sem imel delo naročnika v Čapljini in sem bil zadolžen za politične debate. V politiko nikoli nisem želel, a politik sem bil že od malih nog! Ne da se hvalim, toda znal sem politično debatirati z vsakim. Nisem bil nikjer včlanjen, pač pa sem spoštoval tisto, kar sem notranje čutil kot pravilno. Zato so mene starešine angažirale, da sem vodil te delavnice. In večkrat nas je imel neki kapetan, ki nas je politično izobraževal, sicer fajn možakar, ter mi pravil: »*Sada ti Antone preuzmi političku nastavu.*« Namesto da bi nas on poučil, je raje šel pit v bližnje mesto. Tako smo se peljali do Kardeljevega v nekemu dožiju, ki je imel tako trd volan, si moral sukati kot hudič, da si z njim sploh lahko po cesti vozil. No, v tem mestu je on šel pit, mi pa

smo se usedli v senco ter debatirali politiko. Vse sorte, zanimivo je bilo, in po svoje mi je bilo prav prijetno. Jaz sem pa tudi te ljudi, oficirje, spoštoval. Prav čedno, lušno je bilo. A še lepše mi je bilo, ko smo se vračali domov. Saj veš, kako je s tem. Povsod je lepo, toda doma je vedno najlepše.

Ko ste ravno omenili, da je doma najlepše: vi ste bolj kot ne celo življenje živeli v Šoštanju in imate res močno čustveno vez z rodnim krajem in slovenstvom.

Ja, ponovno je to povezano z osvobodilno fronto. Ta mi je dala neke miselne vzorce in pogled na domovino, ki se jih še dandanes držim. Jaz sem na vse te reči, do ljubezni do domovine in rodnega kraja, gledal, kot je po mojem potrebno gledati. Ko sem kot otrok videl, da se ti ljudje borijo za dom, za svoje ljudi, da so vsak dan v nevarnosti, da lahko izgubijo življenje in da kljub vsemu temu vztrajajo, sem se odločil, da jih je treba spoštovati. In da je treba verjeti v to, kar oni verjamejo. Če gre človek v borbo, za kar smatra, da je pravilno, je s tem naredil že veliko dobrega. In menim, da je lahko samo pravilno, če se za domovino in za dom boriš. Iz te borbe se je postopoma pri meni razvila ljubezen do domovine in rodnega kraja. Ko sem videl, kako se nekateri borijo za preživetje in za pravico, da še naprej živijo v Šoštanju, sem videl, da je to pristna želja. In ta želja me je prevzela. Partizanščina je tudi mene dvignila na nek nivo.

Enkrat ali dvakrat mi je uspelo obiskati mamo, ko je ta bila v partizanih, in to me je še bolj opogumilo. V čevljarski delavnici smo se pobi menili, kako bi se Nemcem uprli. Bili smo samo otroci in smo le razmišljali o teh rečeh, a razmišljali smo resno in z vnemo. Zato me boli, ko pravijo nekateri »*sej nam se ne bi bilo treba boriti.*« Kaj če bi to bili rekli Rusi ali pa Angleži ali pa Američani? Kaj bi pa potem bilo? Ker smo vsi, vsi ki smo se borili, vse nacije, ki so se borile, opravile dolžnost, ki jo je bilo potrebno opraviti. Menim, da smo danes zanemarili vse to skupaj. Mislim, da vesti o teh dogodkih dvigajo tako Slovence kot Šoštanjčane. Poglejte si kar Kajuha! En dvajsetletni fant, ki mu ni bilo treba iti v borbo, ki je bil situiran tako dobro, da se mu ne bi bilo treba boriti, pa je bila zavest, napredna zavest tista,

ki ga je pognala v boj za pravično stvar. Hvala Bogu, da premoremo Slovenci takšen nivo. S tem, ko delaš za dom, marsikaj doprineseš, tako za druge kot tudi zase.

Kar se pa tiče naroda in naše poti v zadnjih desetletjih: spočetka smo bili po svoje ponosni, seveda smo bili, je bila Jugoslavija močna država in da je na mednarodnem odru stremela po spoštljivem odnosu med narodi. V tem oziru smo državo nekoč spoštovali. Samo na žalost, glej ga vrabca, pa se je vse skupaj začelo spreminjati. Vedno je tako, da določene stvari pridejo in minejo, se povzdignejo na pozicije moči nekateri ljudje ter se vse slej kot prej izjalovi. Potem pa nastanejo takšni krahi, kot so nastali v Jugoslaviji. Nepravilno smo delovali in vse se je izjalovilo. Nacionalizmi so v Jugoslaviji proti koncu šli predaleč. In tega nismo znali zaštopat. Če bi ostali, če bi bilo, kot je bilo prej namišljeno, ne bi bilo spet tako slabo, če bi se pravično stvari urejevale. A pritisk na Slovenijo je bil precejšen, določene republike so nas želele potlačiti in omejiti. Posebej velik pritisk so izvajali finančno na nas in to je bilo kar težavno. To je seveda skisalo odnose. A kaj ko dandanes ni nič bolje in vsak misli samo na lasten zaslužek. Tudi če poskušamo, denar kar nekako izhlapi. Namesto da bi ljudje za domovino delali, pa dela vsak zase ali pa za nekega tretjega, ki nam reže peruti. Upajmo, da bo ljudi pamet dohitela, da bodo videli, da ni vse v denarju in moči; da je domovina prva, potem je pa denar. Kajti tudi če imaš denarja dovolj, pa domovino izgubiš, denar ni nič vreden, saj nisi več v domovini gospodar. Saj ne odločaš o lastni usodi.

Dandanes vas ljudje poznajo kot zbiratelja. In res imate neverjetno zbirko. Malo ste že nakazali, da ste kot otrok začeli zbirati starine in se navduševati za zgodovino. Ali lahko malo več poveste o svoji zgodbi, pa predvsem, kako in zakaj ste začeli?

Starine sem pričel zbirati zelo zgodaj, ko sem bil star sedem let. Začel sem s kovanci, znamkami in podobnimi drobnarijami. To pomeni, da je za menoj osemdeset let zbiranja starin. Sem eden najstarejših zbirateljev in imam eno največjih zbirk v Sloveniji. Zbiranje starin ni vedno najlažja stvar, posebej v

finančnem smislu. Kajti če želiš postati zbiratelj, se moraš odreči nekaterim drugim rečem, kot so potovanja in ostali luksuz. Pravim ti: dober zbiratelj je vedno suh! Toda to me ni ustavilo. Že pri ranih letih se je nekaj zbudilo v meni, ko sem gledal te stare stvari. Stare stvari imajo namreč neko toplino. Vse ima neko toplino, ki te pritegne. Predmeti sami ti želijo povedati nekaj o preteklosti. A kaj, nič ni večno! Ali je nekaj iz srednjega veka ali je le sto let staro, vse se slej kot prej obrabi. Les zgori, kisik ga obrablja, in ko je staro več kot *sto let*, dobi že bolj rahle, nežne nianse. Nima več robov, to je dokaz starosti. A je odraz lepote. Kako me ujezi, ko vidim take familije, ki vse te reči zavžejo. Sam sem želel te stvari reševati. To mi je bilo v čast in ponos. Od omar do listin. Od Marije Terezije pa od Franca Jožefa, originalni podpisi škofov, kardinalov, vse živo je pri meni hranjeno. Glej, tamle imaš recimo sliko Martina Slomška Bischofa, knezoškofa. Ta velik Slovenec, koliko je kaj on postoril za nas kot narod. In njegovo pismo, poslano iz Gornjega Grada, smem jaz hraniti!

Zdaj, rekel bi, da je naloga zgodovine zelo pomembna, skriva se pa v tem: s tem, ko se bodo te stvari čuvala, bodo tudi naši zanamci imeli kaj otipljivega in bodo vedeli, kdo in kaj smo bili mi in kdo in kaj so oni sami. Naloga zgodovine je preprosto, da se ne pozabi. Da se čuvajo stvari, da se ljudem, ki nosijo odgovornost, lahko pokaže, kako je zares bilo. Ker marsikaj se lahko hitro poruši in porazgubi. Ljudje smo pač takšni. Želim si, da bodo naši zanamci tudi čez tisoč let vedeli, kaj se je zdajle dogajalo. Kako bi lahko to bolje povedal ... Tamle gor lahko prebereš, vidiš tisto tablo tamle v kotu? *Sedanost in prihodnost bi bili prazni brez zapiskov preteklosti*. To je verjetno že dolgo časa nazaj nekdo rekel, a ta citat si prisvajam, saj me je vodil celo življenje.

Zgodovina in preteklost sta me navdušili že v ranih letih. Pomnim, da je v šoli učitelj velikokrat vprašal kaj iz zgodovine in rekel celotnemu razredu »*to bo pa Čebul povedal*«. Knjig sem dosti prebral in sem imel veselje za te reči. Bereš, raziskuješ in sčasoma razumeš tudi tako kompleksno stvar, kot je zgodovina. S tega vidika sem dozoreval vse od mladih let. Posebej v užitek

pa mi je, ko vidiš, kaj si rešil, koliko predmetov bi bilo drugače uničenih. Kar poglej si naokoli po moji hiši. Tamle ena ročno narejena škatlica iz leta 1770, zraven nje baročni kipec nekega zapadnega kralja iz leta 1830. Kak krasen občutek je to, ko vidiš, kaj vse je bil človek že v tistem času zmožen narediti, na kakšnem visokem nivoju so lahko ljudje ustvarjali. Tako da: po mojem je najpomembnejši napotek, da je treba pravilno ocenjevati zgodovino. Za to pa potrebujemo znanje. In ne zanašati se na ljudi, ki so enodnevni sanjači, ki iščejo samo koristi od tega, da ustvarjajo špetir.

Zvone, iskreno se vam zahvaljujem za ta intervju!

Vsem prijateljem, svojcem in družini v imenu knjižnice Velenje izrekam iskreno sožalje ob izgubi.